

XÂY DỰNG BỘ TIÊU CHÍ ĐÁNH GIÁ PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG DU LỊCH

● MAI ANH VŨ - HÀ THỊ BÍCH HẠNH

TÓM TẮT:

Phát triển bền vững là một xu thế tất yếu của thời đại trong tiến trình phát triển của xã hội loài người. Con người đã trải qua một thời kỳ dài của sự phát triển. Với tốc độ phát triển chóng mặt, chỉ trong một thời gian ngắn, ngành Du lịch đã trở thành loại hình ngành nghề thu hút được nhiều lao động, đóng tỉ trọng cao trong GDP, có ảnh hưởng lớn tới kinh tế. Tuy nhiên, hoạt động du lịch phát triển nhanh lại khiến người ta phải suy nghĩ và thảo luận về phương hướng phát triển ngành này một cách bền vững. Để đảm bảo phát triển du lịch bền vững, cần phải xác định được các tiêu chí để đánh giá về sự phát triển bền vững của du lịch. Do đó, bài viết nghiên cứu và đề xuất bộ tiêu chí đánh giá phát triển bền vững du lịch cấp địa phương trên quan điểm nghiên cứu của cá nhân.

Từ khóa: du lịch, phát triển bền vững, tiêu chí, đánh giá, địa phương.

1. Phát triển bền vững và phát triển bền vững du lịch

1.1. Phát triển bền vững

Thuật ngữ "phát triển bền vững" xuất hiện lần đầu tiên vào năm 1980 trong ấn phẩm Chiến lược bảo tồn Thế giới (công bố bởi Hiệp hội Bảo tồn Thiên nhiên và Tài nguyên Thiên nhiên Quốc tế - IUCN) với nội dung rất đơn giản: "Sự phát triển của nhân loại không thể chỉ chú trọng tới phát triển kinh tế, mà còn phải tôn trọng những nhu cầu tất yếu của xã hội và sự tác động đến môi trường sinh thái học".

Năm 1987, Ủy ban Môi trường và Phát triển của

Liên Hợp quốc đã đưa ra khái niệm phát triển bền vững (PTBV): "Phát triển bền vững là sự phát triển lâu dài phù hợp với yêu cầu của thế hệ hôm nay mà không gây ra những khả năng nguy hại đến các thế hệ mai sau trong việc thỏa mãn nhu cầu riêng và trong việc lựa chọn ngưỡng sống của họ".

Luật Bảo vệ môi trường năm 2014 tại Chương I, điều 3, mục 4 đã đưa ra khái niệm về PTBV như sau: "Phát triển bền vững là phát triển đáp ứng được nhu cầu của hiện tại mà không làm tổn hại đến khả năng đáp ứng nhu cầu đó của các thế hệ tương lai trên cơ sở kết hợp chặt chẽ, hài hòa giữa tăng trưởng kinh tế, bảo đảm tiến bộ xã hội và bảo

vệ môi trường”. Đây là khái niệm có tính tổng quát, nêu bật những yêu cầu và mục tiêu quan trọng nhất của PTBV, phù hợp với điều kiện và tình hình Việt Nam.

Phát triển bền vững bao gồm 3 thành phần cơ bản: Môi trường bền vững, Xã hội bền vững và Kinh tế bền vững.

1.2. Phát triển bền vững du lịch

Khái niệm Phát triển bền vững du lịch (PTBV DL) không tách rời khái niệm PTBV. Du lịch (DL) là một ngành kinh tế tổng hợp, sự phát triển của DL phụ thuộc rất nhiều vào tài nguyên và môi trường, sự phát triển DL và sự PTBV chung của xã hội có sự tác động biện chứng lẫn nhau. Vì trên thực tế, PTDLBV và PTBV đều có liên quan đến môi trường, môi trường về tự nhiên, kinh tế, văn hóa, chính trị, xã hội,... PTBV DL là một xu thế phát triển tất yếu.

Khái niệm “du lịch bền vững” (Sustainable Tourism) xuất hiện năm 1996, được nhiều quốc gia và hiệp hội du lịch lớn trên thế giới ủng hộ. “Du lịch bền vững là việc di chuyển và tham quan đến các vùng tự nhiên một cách có trách nhiệm với môi trường để tận hưởng và đánh giá cao tự nhiên, các đặc điểm văn hóa kèm theo (có thể là cả trong quá khứ và hiện tại) theo cách khuyến cáo về bảo tồn, có tác động thấp từ du khách và mang lại những lợi ích cho sự tham gia chủ động về kinh tế - xã hội của cộng đồng địa phương.” (World Conservation Union, 1996).

Khái niệm về PTDLBV ở Việt Nam đã được đưa ra trong Luật Du lịch Việt Nam 2014: “PTDLBV là sự phát triển du lịch đáp ứng đồng thời các yêu cầu về kinh tế - xã hội và môi trường, bảo đảm hài hòa lợi ích của các chủ thể tham gia hoạt động du lịch, không làm tổn hại đến khả năng đáp ứng nhu cầu về du lịch trong tương lai.”

2. Tiêu chí đánh giá phát triển bền vững du lịch

2.1. Một số tiêu chí đánh giá phát triển bền vững du lịch

Đã có một số công trình nghiên cứu đưa ra các bộ chỉ số bền vững trong phát triển du lịch, trong

đó một số bộ chỉ số hướng đến việc đánh giá chung về phát triển bền vững du lịch, số khác đưa ra các chỉ số bền vững trong từng loại hình hoặc lĩnh vực hoạt động của du lịch (như chỉ số bền vững trong hoạt động lữ hành, trong kinh doanh lưu trú, trong quản lý điểm đến, chỉ số bền vững cho một số loại hình du lịch cụ thể,...) Bảng 1.

Hay một bộ tiêu chí khác có ý nghĩa tham khảo trong đánh giá tổng thể về phát triển du lịch bền vững là Bộ tiêu chuẩn du lịch bền vững toàn cầu do Hội đồng du lịch toàn cầu (GSTC) phiên bản lần thứ 3 xây dựng, bao gồm 4 nhóm chỉ số, cụ thể như sau:

- Chứng minh việc quản lý bền vững hiệu quả, gồm: (1) Hệ thống quản lý bền vững; (2) Tuân thủ pháp luật; (3) Thông tin và báo cáo; (4) Gắn kết nhân viên; (5) Phản hồi của khách hàng; (6) Quảng cáo chính xác; (7) Công trình xây dựng và cơ sở hạ tầng (Tuân thủ, Tác động và sự toàn vẹn, Các qui định về vật liệu bền vững, Đảm bảo sự tiếp cận cho tất cả); (8) Quyền sở hữu tài sản, đất và nước; (9) Thông tin và diễn giải; (10) Gắn kết với điểm đến du lịch.

- Tối đa hóa các lợi ích kinh tế xã hội cho cộng đồng địa phương và tối thiểu hóa các tác động có hại: (1) Hỗ trợ cộng đồng; (2) Sử dụng lao động địa phương; (3) Thu mua địa phương; (4) Cơ sở kinh doanh địa phương; (5) Khai thác và lạm dụng; (6) Cơ hội bình đẳng; (7) Việc làm tử tế; (8) Dịch vụ cộng đồng; (9) Sinh kế dân địa phương.

- Tối đa lợi ích cho di sản văn hóa và tối thiểu tác động có hại: (1) Tương tác văn hóa; (2) Bảo vệ di sản văn hóa; (3) Trình diễn văn hóa và di sản; (4) Đồ tạo tác.

- Tối đa lợi ích cho môi trường và tối thiểu tác động có hại: (1) Bảo tồn tài nguyên (Mua hàng có lợi cho môi trường, Mua hàng hiệu quả, Bảo tồn năng lượng, Bảo tồn nước); (2) Giảm thiểu ô nhiễm (Xả thải khí nhà kính, Vận tải, Nước thải, Chất thải rắn, Chất độc hại, Giảm thiểu ô nhiễm); (3) Bảo tồn đa dạng sinh học, hệ sinh thái và cảnh quan (Bảo tồn đa dạng sinh học, Các loài xâm hại, Tham quan các khu vực tự nhiên, Tương tác với

Bảng 1. Các chỉ tiêu chung cho du lịch bền vững

STT	Chỉ tiêu	Cách xác định
1	Bảo vệ điểm du lịch	Loại bảo vệ điểm du lịch theo tiêu chuẩn IUCN
2	Áp lực	Số du khách viếng thăm điểm du lịch (tính theo năm, tháng cao điểm)
3	Cường độ sử dụng	Cường độ sử dụng - thời kỳ cao điểm (người/ha)
4	Tác động xã hội	Tỷ số Du khách/Dân địa phương (thời kỳ cao điểm)
5	Mức độ kiểm soát	Các thủ tục đánh giá môi trường hoặc sự kiểm soát hiện có đối với sự phát triển của điểm du lịch và mật độ sử dụng
6	Quản lý chất thải	Phần trăm đường cống thoát tại điểm du lịch có xử lý (chỉ số phụ có thể là giới hạn kết cấu của năng lực cơ sở hạ tầng của điểm du lịch, ví dụ như cấp nước, bãi rác)
7	Quá trình lập quy hoạch	Có các kế hoạch nhằm phục vụ cho điểm du lịch (kể cả các yếu tố du lịch)
8	Các hệ sinh thái tới hạn	Số lượng các loài hiếm đang bị đe dọa
9	Sự thỏa mãn của du khách	Mức độ thỏa mãn của khách du lịch (dựa trên các phiếu thăm dò ý kiến)
10	Sự thỏa mãn của địa phương	Mức độ thỏa mãn của địa phương (dựa trên các phiếu thăm dò ý kiến)

Nguồn: Manning, 1996

động vật trong tự nhiên, Quyền lợi cho động vật, Đánh bắt và trao đổi sinh vật hoang dã).

2.2. Đề xuất bộ tiêu chí đánh giá phát triển bền vững du lịch cấp địa phương

Cho đến nay, vẫn chưa có một bộ tiêu chuẩn thống nhất mang tính quốc tế về du lịch bền vững, nhất là ở cấp độ vùng và địa phương. Những bộ tiêu chí được đề cập ở trên có ưu điểm là đề cập toàn diện các mặt hoạt động của du lịch bền vững nhưng có trở ngại lớn trong áp dụng vì có quá nhiều chỉ tiêu, trong khi đó khả năng đo lường và đánh giá của các tiêu chí rất khó xác định.

Trong nước, một số công trình nghiên cứu cũng đã đưa ra một số tiêu chí về phát triển bền vững du lịch ở các mức độ cụ thể khác nhau. Tuy nhiên, cho đến nay, vẫn chưa có một bộ tiêu chí thống nhất để đánh giá về phát triển bền vững du lịch và cũng chưa có bộ tiêu chí nào đề ra đầy đủ các giá trị cụ thể cần đạt được trong mỗi nhóm tiêu chí.

Từ phân tích về nội dung phát triển bền vững

du lịch, tham khảo có chọn lọc từ các công trình nghiên cứu đã công bố, nhóm nghiên cứu đề xuất một bộ tiêu chí đánh giá phát triển bền vững du lịch có thể áp dụng và khả thi hơn trong điều kiện thực tế của các địa phương cấp tỉnh Việt Nam. Bộ tiêu chí được xây dựng phù hợp với nội dung của phát triển bền vững du lịch, bao gồm 3 nhóm tiêu chí tương ứng với 3 trụ cột của phát triển bền vững du lịch đã trình bày ở trên. Nhóm nghiên cứu đề xuất nội dung bộ tiêu chí đánh giá như trình bày tại Bảng 2.

3. Kết luận

Ngày nay, du lịch đã trở thành một ngành kinh tế có sự phát triển mạnh nhất trên thế giới với tiềm năng và những đóng góp to lớn trên nhiều phương diện của nó. Du lịch tạo công ăn việc làm, tăng ngân sách, góp phần mạnh mẽ cho phát triển kinh tế của mỗi quốc gia, khu vực, địa phương, xóa đói giảm nghèo, thúc đẩy phát triển văn hóa, xã hội. Bên cạnh đó, du lịch cũng có những tác

Bảng 2. Các tiêu chí đánh giá phát triển bền vững du lịch cho địa phương cấp tỉnh

TT	Tiêu chí	Cách xác định, phương pháp xây dựng căn cứ đánh giá
Nhóm tiêu chí về kinh tế		
1.	Tốc độ tăng trưởng doanh thu du lịch	Sử dụng số liệu thống kê để phân tích, so sánh, đánh giá. Tốc độ tăng trưởng phải liên tục tăng và phải cao hơn tốc độ tăng trưởng bình quân của Quốc gia (khoảng 7%/năm)
2.	Tốc độ tăng trưởng lượng khách du lịch	Sử dụng số liệu thống kê để phân tích, so sánh, đánh giá.
3.	Tốc độ phát triển các đơn vị kinh doanh, hoạt động trong lĩnh vực du lịch	Sử dụng số liệu thống kê để phân tích, so sánh, đánh giá.
4.	Thời gian lưu trú bình quân của du khách	Sử dụng số liệu thống kê để phân tích, so sánh, đánh giá. (Thời gian lưu trú phải tăng dần, không thấp hơn lượt ngày/1 khách của du lịch quốc gia)
5.	Công suất sử dụng cơ sở vật chất kỹ thuật du lịch (Cơ sở lưu trú...)	Sử dụng số liệu thống kê để phân tích, so sánh, đánh giá. (Công suất sử dụng hợp lý, không bị quá tải hoặc quá vắng khách.)
6.	Tính đa dạng của sản phẩm du lịch, dịch vụ du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát khách du lịch.
7.	Chất lượng sản phẩm du lịch, dịch vụ du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát khách du lịch.
8.	Mức độ hợp lý về giá các loại hàng hóa, sản phẩm và dịch vụ du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát khách du lịch
9.	Mức độ hài lòng của du khách	Sử dụng phiếu khảo sát khách du lịch
10.	Chỉ tiêu bình quân của du khách	Sử dụng số liệu khảo sát khách du lịch (Cơ cấu chỉ tiêu hợp lý cho một chuyến đi: Tiền phòng, tiền đi lại, tiền vé thăm quan, tiền chi cho ăn uống,...)
11.	Tổng lượng vốn đầu tư cho du lịch	Sử dụng số liệu để phân tích, đánh giá. (Nguồn vốn lớn và đa dạng.)
12.	Cơ cấu nguồn vốn đầu tư cho du lịch	Sử dụng số liệu để phân tích, đánh giá. (Cơ cấu vốn cần phân bổ hợp lý và đầy đủ cho các hạng mục đầu tư phát triển du lịch.)
Nhóm tiêu chí về xã hội		
13.	Số lượng, chất lượng nguồn lao động	Sử dụng số liệu thống kê để phân tích, so sánh, đánh giá.
14.	Mức độ tạo việc làm cho cộng đồng địa phương từ du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát cư dân địa phương
15.	Đóng góp cho xóa đói giảm nghèo và nâng cao thu nhập cho cộng đồng địa phương	Sử dụng phiếu khảo sát cư dân địa phương

TT	Tiêu chí	Cách xác định, phương pháp xây dựng căn cứ đánh giá
16.	Diễn biến an ninh trật tự tại địa phương khi có hoạt động du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát cư dân địa phương, khách du lịch
17.	Sự xuất hiện tệ nạn xã hội tại địa phương khi có hoạt động du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát cư dân địa phương
18.	Tỷ lệ người dân được thông tin về chủ trương dự án du lịch hoặc lấy ý kiến về quy hoạch	Sử dụng phiếu khảo sát cư dân địa phương
19.	Công tác tuyên truyền nâng cao nhận thức về ý thức bảo vệ môi trường, sử dụng tài nguyên và phát triển du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát cư dân địa phương
20.	Mức độ hài lòng của cộng đồng địa phương đối với hoạt động du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát cư dân địa phương
21.	Công tác đầu tư, tu bổ, tôn tạo di tích	Sử dụng số liệu để phân tích, so sánh, đánh giá.
Nhóm tiêu chí về môi trường		
22.	Tỷ lệ các khu, điểm có tài nguyên du lịch được quy hoạch, đầu tư	Sử dụng số liệu để phân tích, đánh giá.
23.	Tỷ lệ các điểm du lịch có xử lý thu gom rác thải.	Sử dụng số liệu để phân tích, đánh giá. Tỷ lệ có khu xử lý rác thải, tỷ lệ doanh nghiệp có hồ sơ đánh giá tác động môi trường. Công suất xử lý rác thải có đảm bảo hay không,
24.	Giới hạn về sức chứa, cường độ hoạt động và áp lực lên môi trường tại các khu, điểm du lịch	Sử dụng số liệu để phân tích, đánh giá Không vượt quá sức chứa tối đa và không gây quá tải áp lực lên môi trường tại các khu, điểm du lịch
25.	Chất lượng môi trường (nước sạch, không khí, rác thải, tiếng ồn,...) tại các khu, điểm du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát khách du lịch, cư dân địa phương
26.	Du khách có ý thức trong tham gia bảo vệ môi trường, sử dụng tài nguyên và phát triển du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát cư dân địa phương, các cơ quan QLNN và đơn vị kinh doanh du lịch (Đánh giá chéo)
27.	Cư dân địa phương có ý thức trong tham gia bảo vệ môi trường, sử dụng tài nguyên và phát triển du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát khách du lịch, các cơ quan QLNN và đơn vị kinh doanh du lịch. (Đánh giá chéo)
28.	Các cơ sở kinh doanh du lịch có ý thức trong tham gia bảo vệ môi trường, sử dụng tài nguyên và phát triển du lịch	Sử dụng phiếu khảo sát khách du lịch, cư dân địa phương (Đánh giá chéo)

Nguồn: Nhóm nghiên cứu đề xuất

động tiêu cực không nhỏ đối với môi trường, xã hội và cả nền kinh tế. Yêu cầu đặt ra đối với các quốc gia, các nền kinh tế trên thế giới là nghiên cứu để có thể hướng đến sự phát triển bền vững du lịch, đạt hiệu quả trên cả 3 mặt: kinh tế, xã hội và bảo vệ tài nguyên, môi trường. Chính vì vậy, phát triển bền vững du lịch là hướng đi đúng đắn của ngành Du lịch trong giai đoạn hiện nay.

Phát triển bền vững du lịch là khi đảm bảo sự phát triển của 3 thành phần cơ bản: Môi trường bền vững, Xã hội bền vững và Kinh tế bền vững. Để đánh giá tính bền vững của du lịch, cần sử dụng các tiêu chí đánh giá là phương pháp đúng đắn và hiệu quả nhất. Tuy nhiên, cho đến nay, vẫn chưa có

một bộ tiêu chí thống nhất để đánh giá về phát triển bền vững du lịch; cũng chưa có bộ tiêu chí nào đề ra đầy đủ các giá trị cụ thể cần đạt được trong mỗi nhóm tiêu chí. Các bộ tiêu chí đã được công bố có ưu điểm là đề cập toàn diện các mặt hoạt động của du lịch bền vững, nhưng có trở ngại lớn trong áp dụng vì có quá nhiều chỉ tiêu, trong khi đó khả năng đo lường và đánh giá của các tiêu chí rất khó xác định. Đặc biệt, chưa có một bộ tiêu chí nào phù hợp để đánh giá phát triển bền vững du lịch tại cấp địa phương. Do đó, bài nghiên cứu đã đề xuất một bộ tiêu chí đánh giá phát triển bền vững du lịch có thể áp dụng và khả thi hơn trong điều kiện thực tế của các địa phương cấp tỉnh ở Việt Nam ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

1. Hội đồng du lịch bền vững toàn cầu (2016). *Tiêu chuẩn du lịch bền vững toàn cầu GSTC*.
2. IUCN. (1996). *Annual Report 1996*. In The World Conservation Union.
3. IUCN. (1980). World conservation strategy. Retrieved from: <https://portals.iucn.org>,
4. Machado, A. (2003). Capacitating for tourism development in Vietnam: Training course by - TOURISM AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT. Retrieved from: https://www.researchgate.net/profile/Antonio-Machado-3/publication/309952519_Tourism_and_sustainable_development/links/585028a208aed95c250b7d7f/Tourism-and-sustainable-development.pdf?__cf_chl_jschl_tk__=W3sN8SnFuWY2nSpHdv2liHaUUtkS5vsGITV9FLFgPw-1640249989-0-gaNycGzNDOU
5. Mai Anh Vũ (2021). *Phát triển bền vững du lịch tại Thanh Hóa*. Luận án Tiến sĩ Trường Đại học Kinh doanh và Công nghệ Hà Nội.
6. Manning, E. W. (1996). Carrying capacity and environmental indicators: what tourism managers need to know. *WTO News*, No. 2, 9-12.
7. Nguyễn Bá Lâm (2007). *Giáo trình Tổng quan về du lịch và phát triển du lịch bền vững*. NXB Hà Nội.
8. Quốc hội (2014), *Luật Bảo vệ môi trường*
9. Quốc hội (2017), *Luật Du lịch Việt Nam*.
10. WCED. (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Retrieved from: <http://www.un-documents.net>.

Ngày nhận bài: 1/11/2021

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 1/12/2021

Ngày chấp nhận đăng bài: 11/12/2021

Thông tin tác giả:

1. MAI ANH VŨ

Đại học Văn hóa Thể thao Du lịch Thanh Hóa

2. HÀ THỊ BÍCH HẠNH

Trường Chính trị tỉnh Thanh Hóa

DEVELOPING A SET OF CRITERIA TO EVALUATE THE SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT

● **MAI ANH VU**¹

● **HA THI BICH HANH**²

¹Thanh Hoa University of Culture, Sports and Tourism

²Thanh Hoa Province School of Political Studies

ABSTRACT:

Sustainable development is an inevitable socioeconomic development trend. Thanks to its rapid growth rate, the tourism has become one of the major sectors within the economy of Vietnam in recent years. It has become a driver of job growth and economic prosperity in Vietnam. However, Vietnam needs to find sustainable development ways for the fast-growing tourism activities. As a result, it is important to define criteria which assesses the sustainable development of tourism. This paper examines and proposes a set of criteria to evaluate the sustainable tourism development at the local level from an individual research point of view.

Keywords: tourism, sustainable development, criteria, assessment, locality.